

Александрова О. Уявлення студентів-першокурсників про професію психолог. /Психологічні перспективи [гол. ред. Л. Засекіна].– Луцьк, 2011. – Вип 18. – С. 3 - 12. (**Фахове видання, постанова Президії ВАК України № 1-05/4 від 26.05.2010 р.**).

Александрова О.Г.

ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ПРО ПРОФЕСІЮ ПСИХОЛОГ

В статті розглядаються особливості уявлень студентів першого курсу спеціальності «Психологія» про майбутню професію та професійно значущі якості психолога-практика.

Ключові слова: профіль особистості, професійна самооцінка, уявлення про професійно значущі якості особистості.

Александрова О.Г. Изучение представлений студентов первого курса о профессии психолог.

В статье рассматриваются особенности представлений студентов первого курса специальности «Психология» о будущей профессии и профессионально значимых качествах.

Ключевые слова: профиль личности, профессиональная самооценка, представления о профессионально значимых качествах.

Alexandrova O.G. Examination of representations of first-year students about the profession of psychologist.

The article considers the features of the ideas of first-year students of the speciality "Psychology" of the future profession and professionally important qualities.

Key words: personality profile, professional self-esteem, the idea of professionally important qualities.

Затребуваність професії «психолог» у сучасній соціокультурній ситуації на Україні є відповіддю на соціальне замовлення, пов'язана з розвитком і максимальним використанням ресурсів людини в різних видах соціальної практики. Безліч найскладніших проблем в області політики, освіти, медицини й соціальної сфери сьогодні неможливо вирішити без участі фахівців-психологів, що володіють глибокою теоретичною підготовкою, широкою гуманітарною ерудицією й вільно володіють практичними вміннями й навичками.

Однак для професії «психолог» характерна наявність стереотипно-міфічних уявлень, що привертають увагу випускників шкіл при виборі професії. Такі уявлення студенти першого курсу здебільшого трансформують в образ ідеального практичного психолога. Тому цей образ відрізняється певною романтичністю.

Особливо важливо, що уявлення студентів-першокурсників неадекватні й романтичні, що, у свою чергу, приводить до криз розчарування при подальшому навчанні.

Підготовка професійних психологів залишалася предметом тривалих дискусій і пошуків багатьох поколінь вітчизняних психологів: К.А.Абульханова-Славська, Б.М.Ананьєв, О.Ф.Бондаренко, А.В. Брушлинський, А.К.Маркова, О.М. Леонтьєв, Н.С.Пряжніков, О.Ю.Пряжнікова, Н.В.Самоукіна, І.Вачков та інші [1;2;3;4;5;6;7;8].

Метою нашої роботи виступає вивчення особливостей сприйняття студентами-першокурсниками професії психолог.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз особливостей сприйняття першокурсниками майбутньої професії, міфи й стереотипи про професію.
2. Дослідити уявлення студентів про особистість кваліфікованого фахівця, провести аналіз отриманих даних.

Об'єкт дослідження – уявлення студентів першого курсу про професію психолога.

Предмет дослідження – ідеальні риси особистості психолога-практика.

Основним припущенням нашої роботи є положення про те, що студенти першого курсу мають завищену професійну самооцінку та мають міфічні уявлення про професію взагалі.

Для здійснення дослідження використано наступні **методики**: тест Т.Лірі, діагностика самооцінки методом Дембо-Рубінштейн, методика для діагностики навчальної мотивації студентів (А.А.Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої).

Характеристика вибірки: дослідження проводилися на студентах першого курсу Херсонського державного університету спеціальності „Психологія”. В експерименті взяли участь 35 студентів, віком від 17 до 25 років. З них 1 хлопець та 34 дівчат. Такий дисбаланс у статевому параметрі обраної вибірки не дозволяє зробити порівняльний аналіз за цією ознакою.

Аналіз результатів.

Первинні результати були нами оброблені кількісно та якісно. Кількісні показники виглядають наступним чином.

За опитувальником Т.Лірі ми оцінюємо два ряди даних – образ Я (оцінка своїх власних якостей та побудова профілю особистості) та образ ідеального практичного психолога (побудова профілю особистості з ідеальними професійними якостями). Узагальнені результати виглядають наступним чином.

Таблиця 1. – Середні показники Я-реального за тестом Т.Лірі

Рівень виразності	Владність	Самовпевненість	Непримиренність	Впертість	Пасивно слухняний	Залежний	Конвенціональний	Альтруїстичний
1-4 бали	1	9	4	6	10	4	1	1
5-8 балів	11	19	18	16	14	21	13	14

9-12 балів	18	7	13	10	10	10	18	17
13-16 балів	5	0	0	3	1	0	3	3

Як бачимо із таблиці 1, результати здебільшого мають помірну та сильну виразність рис типів. Але слід звернути увагу на те, що 5 респондентів отримують дуже високі результати за шкалою Домінантність - владність – деспотичність й це свідчить про наявність деспотичних тенденцій навіть до патологічних реакцій. Також 10 досліджуваних мають низькі показники за шкалою Поступливість - лагідність - пасивна слухняність, що свідчить про невпевненість у собі, схильність до самобичування, боязкість, сором'язливість. 9 опитаних мають слабку виразність рис за шкалою Упевненість в собі - самовпевненість – самозакоханість, що говорить про адекватний рівень самооцінки та впевненість у своїх силах.

Таблиця 2. – Середні показники Я-ідеального за тестом Т.Лірі

Рівень виразності	Владність	Самовпевненість	Непримиренність	Впертість	Пасивно слухняний	Залежний	Конвенціональний	Альтруїстичний
1-4 бали	1	8	11	28	19	13	2	1
5-8 балів	10	25	24	7	15	18	7	13
9-12 балів	18	2	0	0	1	4	21	17
13-16	6	0	0	0	0	0	5	4

балів								
-------	--	--	--	--	--	--	--	--

Як бачимо, образ ідеального психолога постав у дещо іншому світлі – більшість показників мають слабку та середню виразність рис. Винятком стають лише шкали: Домінантність - владність – деспотичність, Добросердя - несамостійність - надмірний конформізм та Чуйність - безкорисність - жертівність (альтруїстичний тип). Також бачимо велику кількість нульових значень.

Порівнюємо середні показники за кожною шкалою опитувальника Т.Лірі для реального та ідеального образу Я.

Як бачимо, основні показники співпадають, що свідчить про доволі високу самооцінку відносно професійної діяльності, що підтверджує наше припущення про романтичні уявлення студентів-першокурсників про майбутню професію. Більш-менш суттєва різниця є на користь шкал: Вимогливість - непримиренність – жорстокість, Скептицизм - упертість – негативізм, Поступливість - лагідність - пасивна слухняність, Довірливість - слухняність – залежність.

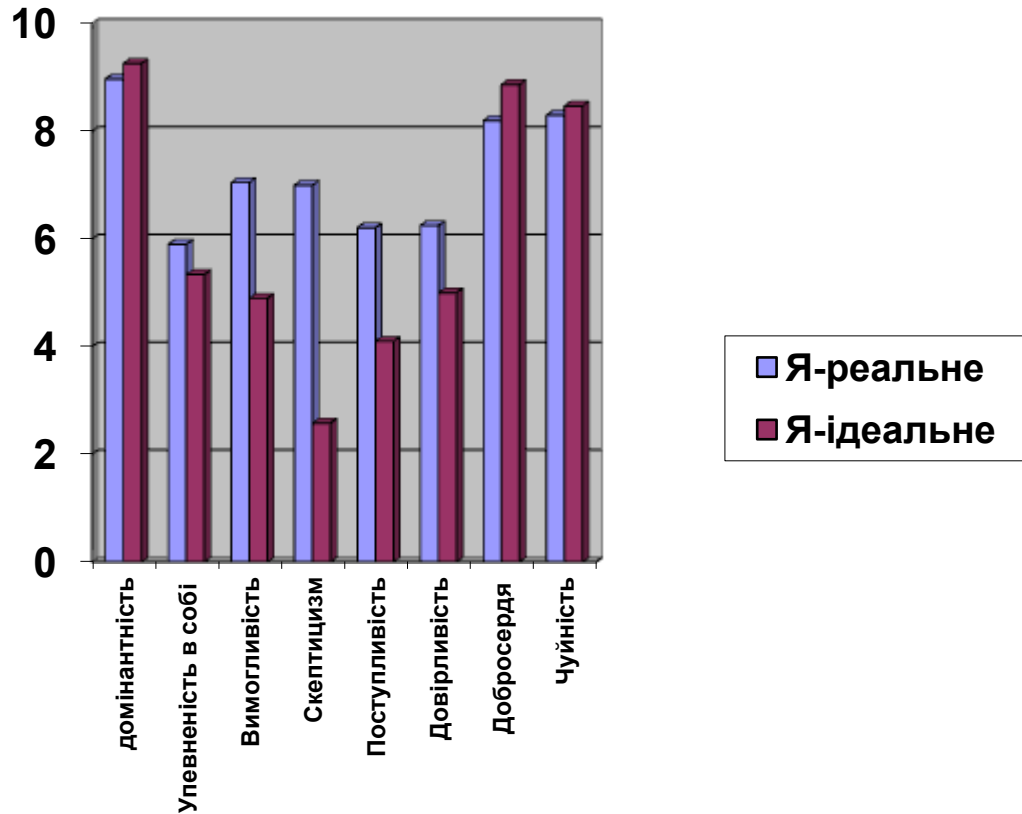

Рис. 1. Порівняльна діаграма середніх показників шкал за тестом Т.Лірі

Отримані результати ми перевірили за t-критерієм Стьюдента та отримали статистично значущу різницю за наступними шкалами: Вимогливість - непримиренність – жорстокість, Скептицизм - упертість – негативізм, Поступливість - лагідність - пасивна слухняність, Довірливість - слухняність – залежність. Тобто отримані результати за цими шкалами достовірно різняться за вказаними показниками. За чотирма шкалами, що залишилися, немає значущої різниці й результаті гомогенні. Слід зазначити, що за всіма шкалами, які мають достовірні розбіжності, реальні показники перевищують уявлення про необхідний рівень виразності рис особистості у ідеального психолога.

Таблиця 3.- Рівень самооцінки за тестом Т.Лірі

Рівень	Низький	Адекватний	Високий
Кількість	1	16	18
Відсоток	3	46	51

Результати дослідження рівня самооцінки особистості також підтверджують наше припущення про здебільшого завищену самооцінку студентів першого курсу. Це можемо пояснити відсутністю професійних знань, навичок, а також повною відсутністю професійного досвіду.

Результати самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн виглядають наступним чином.

Таблиця 4. - Рівень самооцінки студентів першого курсу

Рівень	Активність	Здоров'я	Щастя	Розум	Професіоналізм
Завищена	25	22	19	15	6
Адекватна	10	10	14	20	16
Занижена	0	3	2	0	13
Середній показник	72,4	68,2	67	65,7	41,5

Аналізуючи результати таблиці 4, слід сказати, що рівень самооцінки за всіма параметрами у вибірці здебільшого завищений (навіть середні показники). Виняток складає тільки шкала «професіоналізм», де результати здебільшого адекватні та низькі. Це цілком логічний результат, спираючись на вікові особливості студентів першого курсу.

Мотивація навчання також ілюструє відношення до майбутньої професії.

Таблиця 5. - Середні показники мотивації навчання першокурсників

Вид мотивації навчання	Сумарний показник	Середній показник
Комунікативна	143,5	4,1
Запобігання невдачам	96,2	2,75
Престижу	125,4	3,6

Професійна	150,81	4,3
Творчої самореалізації	139,5	3,99
Навчально-пізнавальна	140,3	4
Соціальна	128,6	3,66

З огляду на мотивацію навчання можна сказати про чітку професійну спрямованість навчання студентів обраної вибірки. Домінуючими мотивами навчання є професійна мотивація, комунікативна, навчально-пізнавальна та мотиви творчої самореалізації. Що свідчить про те, що не дивлячись на певні ідеальні уявлення про професію, студенти першого курсу мають досить високу мотивацію на оволодіння навичками професії психолог.

В результаті первинної обробки даних ми отримали доволі стереотипне уявлення про ідеальний образ практичного психолога, який існує у студентів першого курсу. Такий образ підтримується здебільшого високою самооцінкою студентів та адекватною мотивацією навчання.

В результаті кореляційного аналізу ми отримали наступні значущі коефіцієнти кореляції при рівні стандартної похибки $p < ,01$.

Ми проаналізували тільки ті коефіцієнти кореляції, які пов'язують показники окремих тестів між собою, а також реальний та ідеальний образи Я. Слід зазначити, що всі 4 шкали, які отримали значущу статистичну різницю в уявленні про себе реального та ідеального отримали й значущі коефіцієнти кореляції. Тепер докладніше.

Шкала Домінантність - владність – деспотичність має позитивні кореляції із показниками активності за методикою Дембо-Рубінштейн (0,45), комунікативними мотивами (0,34) та мотивами творчої самореалізації (0,34). Такі результати свідчать про те, що студенти, яким притаманні високі значення за цією шкалою, оцінюють себе як дуже активних людей та основними мотивами

навчання для них є спілкування та мотиви творчої самореалізації. Можливо саме через спілкування вони й можуть реалізувати свої домінуючі нахили.

Шкала Упевненість в собі - самовпевненість – самозакоханість має позитивну кореляцію із професійною самооцінкою (0,42) та негативний – з самооцінкою здоров'я (-0,42) за методикою Дембо-Рубінштейн. Такі результати цілком логічні, бо чим вище себе оцінює респондент тим вище він оцінює себе й як професіонал, не дивлячись на відсутність досвіду та знань.

Шкала Вимогливість - непримиренність – жорстокість має позитивні значущі кореляції із показниками образу ідеального психолога за шкалами Домінуючість - владність – деспотичність (0,38), Скептицизм - упертість – негативізм (0,37), Довірливість - слухняність – залежність (0,35). Це досить протирічні результати, бо досліджувані, які самі вимогливі до інших аж до жорстокості вважають, що ідеальний психолог повинен бути владним, впертим, вимогливим та при цьому слухняним та довірливим. Такі результати можуть бути пояснені тільки знову ж таки відсутністю чітких уявлень про професійно-важливі якості психолога.

Шкала Скептицизм - упертість – негативізм має позитивні коефіцієнти кореляції із шкалами ідеального образу: Домінуючість - владність – деспотичність, Упевненість в собі - самовпевненість – самозакоханість, Вимогливість - непримиренність – жорстокість та із самою собою. Такі результати свідчать про те, що студенти, які демонструють впертість та негативізм, обирають для особистості психолога такі риси як владність, непримиренність, самовпевненість та впертість. Іншими словами ідеальний образ психолога здебільшого співпадає із особливостями власної особистості.

Також шкала Скептицизм - упертість – негативізм має негативні кореляції із рівнем самооцінки за тестом Т.Лірі (-0,44) та рівнем самооцінки активності за методикою Дембо-Рубінштейн (-0,38). Це також цілком логічні результати, бо відсутність довіри до людей призводить й до втрати довіри до себе, до неадекватної оцінки себе й невротичних станів.

Шкала Поступливість - лагідність - пасивна слухняність також має схожі коефіцієнти кореляції із рівнем самооцінки за тестом Т.Лірі (-0,41) та рівнем самооцінки активності за методикою Дембо-Рубінштейн (-0,61); а також позитивну кореляцію із мотивами запобігання невдачі (0,33). Такі результати говорять про особливості людей, які мають скромну, сором'язливу вдачу.

Шкала Поступливість - лагідність - пасивна слухняність має позитивні кореляції із шкалами Довірливість - слухняність – залежність (0,49), Добросердя - несамостійність - надмірний конформізм (0,36), Чуйність - безкорисність – жертвовність (0,48) ідеального образу психолога. Тобто тут ми також отримуємо залежність між власними особистісними рисами та характерологічними особливостями образу ідеального психолога – люди поступливі, лагідні вважають, що й професійний психолог повинен бути довірливим, слухняним, несамостійним, безкорисним, вдячним та шанобливим.

Таким чином ми отримуємо певну полярність в уявленнях студентів про образ практичного психолога та розподіл вибірки за власними якостями у відповідальності до образу ідеального Я. Це ще досить грубе припущення, яке потребує більш детального вивчення із використанням статистично обґрунтованих методів – наприклад, факторного аналізу.

Шкала Довірливість - слухняність – залежність має позитивний коефіцієнт кореляції із мотивацією запобігання невдачі (0,48), що виглядає цілком логічно, бо люди залежні та слухняні мають високий рівень тривожності, що позначається на намаганні запобігти різним неприємним ситуаціям. Також мотивація запобігання невдачі позитивно корелює із шкалою Добросердя - несамостійність - надмірний конформізм (0,35) та шкалою Скептицизм - упертість – негативізм (0,34) в образі ідеального психолога. Це також логічні результати, що можуть характеризувати перфекціонізм окремих людей.

Шкала Добросердя - несамостійність - надмірний конформізм позитивно корелює із домінуванням соціальних мотивів навчання (0,36). В свою чергу соціальні мотиви навчання пов'язані прямим кореляційним зв'язком із шкалою

Чуйність - безкорисність – жертовність при оцінці реального образу Я, а також із шкалами Вимогливість - непримиренність – жорстокість, Поступливість - лагідність - пасивна слухняність, Довірливість - слухняність – залежність, Добросердя - несамотійність - надмірний конформізм при характеристиці ідеального образу. Таким чином для досліджуваних, у яких домінують соціальні мотиви навчання та демонструють альтруїстичний тип поведінки образ ідеального психолога виглядає амбівалентним чином: по-перше, наявність рис підкоряння, слухняності та лагідності, а з іншого боку – жорстокість та вимогливість.

Висновки. В результаті експериментального дослідження нами встановлено:

Професія психолог сприймається студентами першого курсу у невідривному взаємозв'язку із особистісними якостями. Узагальнений профіль особистості практичного психолога відрізняється лише за чотирма шкалами. Таким чином самооцінка студентів досить висока. Це підтверджується двома діагностичними методиками. Виняток становить лише професійна самооцінка. Де отримані більш адекватні та низькі оцінки.

Серед видів мотивації навчання у студентів домінують професійна мотивація, комунікативна, навчально-пізнавальна та мотиви творчої самореалізації.

Кореляційний аналіз дозволив виділити особистісні характеристики студентів, що зумовлюють характерні риси образу ідеального психолога, насамперед йому приписуються власні риси характеру.

Виокремлено також залежність між домінуючими навчальними мотивами та домінуючими рисами уявлень про ідеального практичного психолога.

В результаті кореляційного аналізу нами виокремлено критерії, що можуть стати основою для створення класифікації уявлень про ідеального професіонала у студентів на основі особистісних рис та домінуючих мотиваційних тенденцій. Але ця ідея буде розроблена у подальших дослідженнях.

Література:

1. Бондаренко А.Ф. Личностное и профессиональное самоопределение отечественного психолога-практика//Московский психо-терапевтический журнал. - 1993. - № 1. – С.14 – 18.
2. Введение в профессию «психолог»/под ред. И.Б.Гриншпуна. – СПб.: АртПринт, 2004 г. - 464 с.
3. Донцов А.И., Белокрылова А.И. Профессиональные представления студентов-психологов // Вопросы психологии. – 1999. - №2. – С. 24 – 32.
4. Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. Кризисы профессионального становления личности // Психологический журнал. - 1997. - Т. 18. - №6. – С. 42 – 49.
5. Климов Е.А. Гипотеза "метелок" и развитие профессии психолога // Вестник Московского ун-та. Сер. 14. Психология. - 1992. - № 3. - С. 3-12.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. - М.: Наука, 1996. - 308 с.
7. Пахальян В.Э. Каким должен или каким может быть психолог, работающий в системе образования. // Вопросы психологии. - 2002. - №6. - С.103-109.
8. Просекова В.М. Динамика профессионального самосознания психолога-практика (психосемантический аспект) // Журнал практического психолога. - 2002. - №6. – С. 47 – 53.